

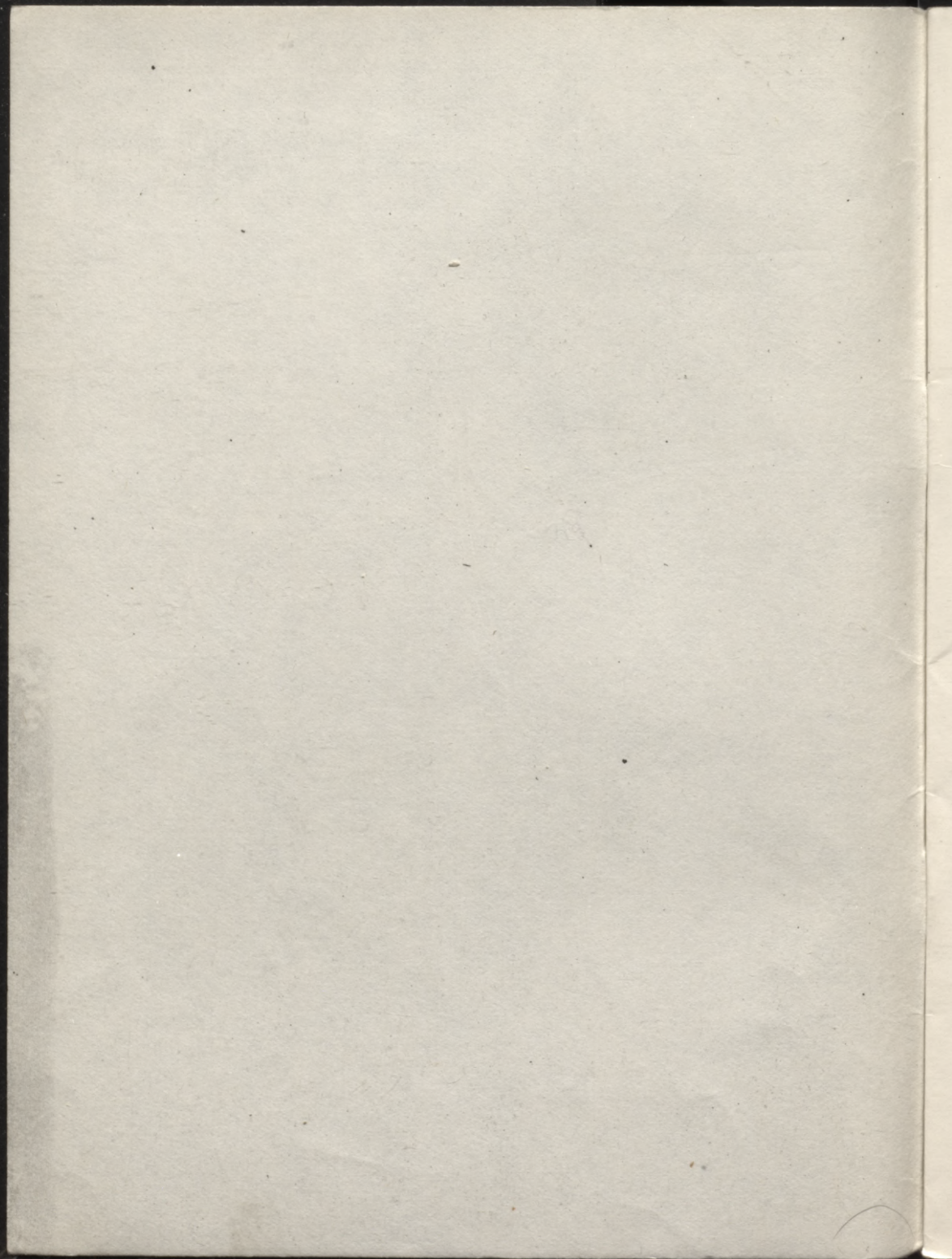
89-9
L 212 ✓

LESTENES BAZNICA

1
2
3
4
5
6
7
8

89-9
L 212 /

L
85

LATVIJAS KULTŪRAS
FONDS

**ARHITEKTŪRAS
PIEMINEKLIS —
LESTENES BAZNĪCA**

RĪGA, 1989

Kontroleksemplārs

Lafv.
VALSTS BIBLIOTĒKA
89- 40.873
0307095258

ARHITEKTŪRAS PIEMINEKLIS —
LESTENES BAZNĪCA

Lestenes baznīca, kaut arī nepieder pie senākajiem Kurzemes dievnamiem, savā turpat trīs simt gadu ilgajā pastāvēšanas laikā iemantojusi izcilu arhitektūras un dekoratīvās mākslas pieminekļa slavu.

Līdz 17. gs. otrajai pusei Lestēnē saimniekoja Jaunpils muižas īpašnieku fon der Rekes dzimta un savas baznīcas te nebija. Situācija mainījās tikai 1669. gadā, kad Lestenes muižu nopirka poļu armijas pulkvedis, bijušais hercoga Jēkaba sūtnis Francijā Georgs fon Firkss. 1670. gadā viņš uzsāka plašus celtniecības darbus muižas kompleksā, nodibināja baznīcu un pastorātu. Baznīcas dibināšana gan bija vairāk simbolisks akts, jo pati baznīca tā arī netika uzcelta. To pierāda kaut vai fakts, ka pirmais mācītājs — Jakobs Kristians Gercs Lestēnē sāka strādāt tikai 1700. gadā.

Baznīcas celtniecība, acimredzot, tika uzsākta tikai 17. gs. pašos pēdējos gados. 1700. gada septembrī namdara Hansa Mihela Šrēdera vadībā jau bija pabeigta baznīcas jumta konstrukcija. 1703. gadā Lestenes baznīca jau minēta kā jaunuzcelta, taču segta vēl ar salmu (tātad pagaidu) jumtu.

Lestenes baznīca būvēta ļoti vienkāršas formas ar gludi apmestām sienām zem stāvā kārnīņu jumta un masīvu, kvadrātisku torni

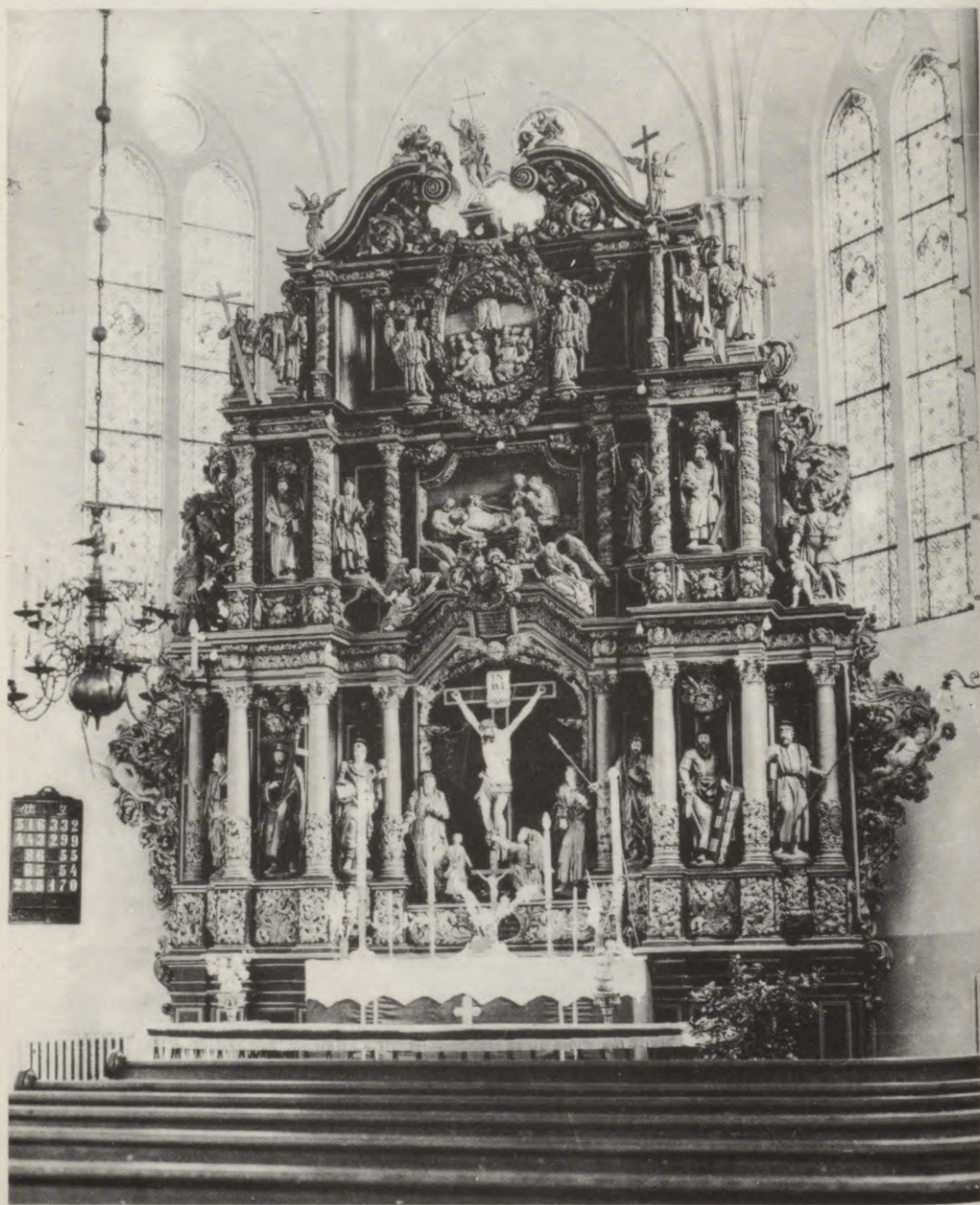
rietumu galā. No daudziem citiem lauku dievnamiem, kas šādā izskatā Kurzemē celti jau kopš Gotharda Ketlera laikiem, tā atšķiras ar visai iespaidīgiem izmēriem un lielajiem, gotiski spraišlotajiem logiem. Celtnes dominante bija tās torņa smaile, kas, ja ticam teiksmām — sava augstuma dēļ spējusi maldināt pat jūrasbraucējus.

Torņa smaile aizgāja bojā 1747. gadā, kad tajā iespēra zibens. Ugunsgrēkā sakusušo zvanu atlēja no jauna vēl tā paša gada beigās, tā uzrakstā iemūžinot bēdīgā notikuma aprakstu. Torņa smaili jau krietni pieticīgākā veidā atjaunoja tikai Ferdinanda Ulriha fon Firksa laikā 19. gs. sākumā.

Prefstatā baznīcas skarbajai ārienei, tās interjers bija pārsteidzoši greznš. Pilastriem rotāti pīlāri dalīja telpu trīs jomos, kurus sedza skaistas krusta un zvaigznes velves. Bez sarežģīta profila dzegām un citiem fektoniskiem elementiem interjera barokālo noskaņu kāpināja stukā veidoti zeltīti kapitēļi, arku slēdzējakmeņi un velvju ribojuma krustpunktos izveidotas rozetes. Uz vienas no tām, kas bija veidota kā eņģeļu galviņu ietverta kartuša, atradās gadaskaitlis «1704», kas norādīja laiku, kad notikusi baznīcas interjera izveide.

«Kapā guldīšanas» koka skulptūru grupa

Altaris

Altāra fragments

Lestenes baznīcas iekārta izgatavota laikā no 1704. līdz 1709. gadam. Šī iekārta, kuras autors ir slavenais Ventspils kuģu būvētāvas kokačigāns Nikolass Sēfrenss Jaunākais [1660—1710], iegājusi mākslas vēsturē kā izcilākais Latvijas baroka laikmeta kokgriezuma ansamblis. Tās unikalitāte izpaužas ne vien kokgriezuma kvalitātē, bet īpaši tajā apstākļi, ka visi iekārtas priekšmeti izgatavoti vienlaikus ar celtnes iekštelpas apdari. Salīdzinot ar citām Latvijas baznīcām, kuru iekārtas komplektējās galvenokārt pakāpeniski atsevišķu dāvinājumu ceļā, šī ir viena no nedaudzajām, kas veidota jau kā stilistiski vienots, nobeigts ansamblis.

Lestenes altāra retabls — milzīga, ūrpāt 10 m augsta trīsstāvu būve apmēram 30 apaļskulptūrām un cilpiem, bija viens no lielākajiem Latvijā. Ja izmēru ziņā ar to vēl varēja konkurēt atsevišķu Latgales baznīcu mūrētie altāri, tad mākslinieciskās piesātinā-

tības un kokgriezumu bagātības ziņā tam Latvijā nebija līdzvērtīga. Kā izņēmumu var minēt vienīgi Sēfrensa paša 1697. gadā griezto Liepājas Sv. Annas baznīcas altāri, kas būtībā bija Lestenes retabla profotips.

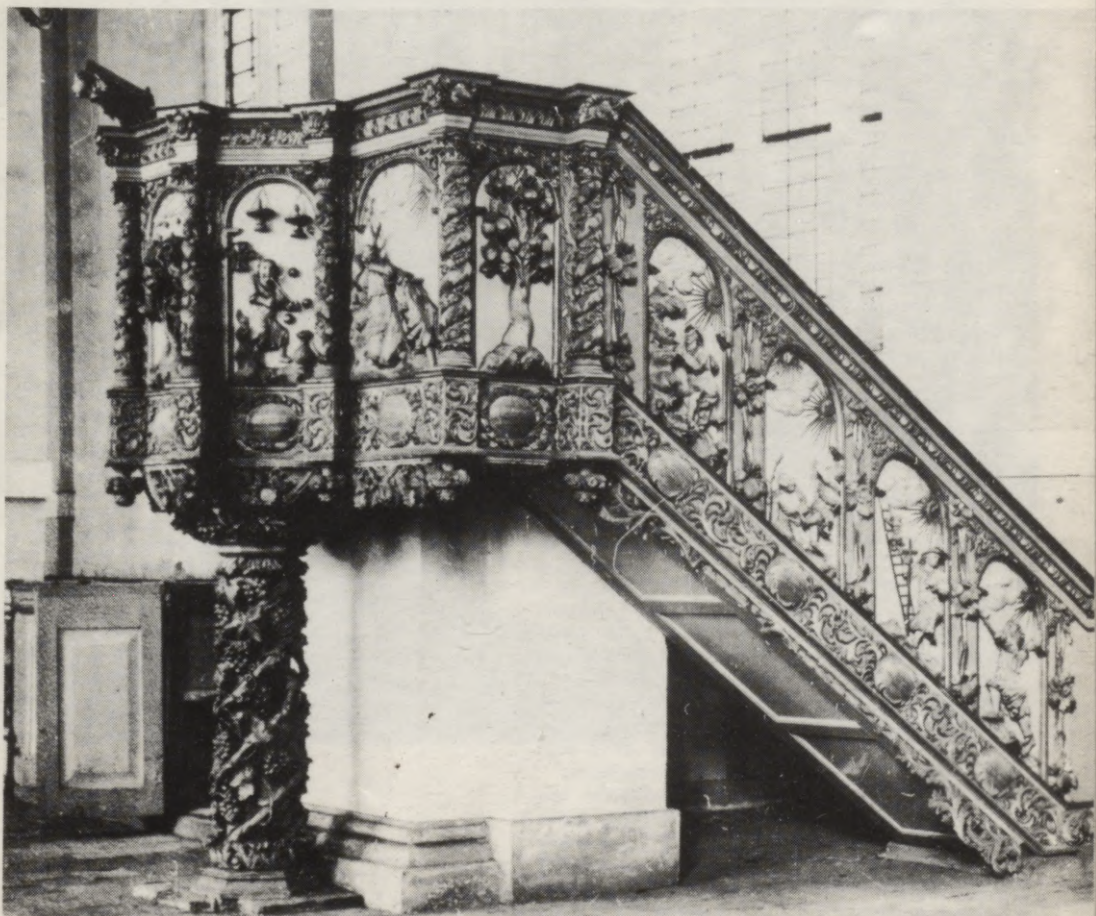
Līdzīgi kā Annas baznīcā, arī te altāra centrā tika ilustrētas traģiskākās Jaunās Derības lappuses — «Krustā sišana» un «Kapā guldīšana». Atšķirīgi veidots bija vienīgi trešais stāvs, kur «Debesbraukšanas» cilni aizstājusi ažiūra «Glorija» [liesmojošas saules motīvs]. Pārējo daļu aizpildīja eņģeļu un apustuļu figūras, kuru atribūti zinātajam jāva nekļūdīgi uzpazīt konkrēto personāžu. Abstraktie evaņģēliju tēli te it kā atdzīvojās, ieguva reālistiskus, gluži taustāmus vaibstus. Lestenes altāris patiesībā bija vesela skulptūru galerija, kuru bagātīgi lietotais baroka ornaments [akantlapu un lauru vītnes, ziedu un augļu festoni, pušķi un tml.] sakausēja košā, neikdienišķā mākslas parādībā.

Kancele

Kancele

Patiesi unikāla bija arī Lestenes baznīcas kancele, kuras podija un uzejas margu cilņos bija izmantotas alegoriska satūra kompozīcijas. Šajos cilņos, par paraugu kuriem bija kalpojušas 17. gs., 18. gs. populārās simbolu un emblemātikas grāmatas, nosacītu tēlu un simbolu valodā bija iemiesoti dažādi kristīgās morāles postulāti. Tā, burbuļu pūtējs ar smilšu pulksteni simbolizēja bez īstas morāles nodzīvotā laika bezjēdzību, bites, kas aplido rožu krūmu — mācīja ņemt no dieva vārdiem tikai labo, līdzīgi bitēm, kas vāc medu un tml..

Kanceles fragments

Ērģeles

Īpašu vietu Lestenes iekārtā ieņēma ērģeļu prospekts, kas pārstāvēja Latvijā reti sastopamo Hamburgas tipu ar stabuļu izvietojumu divos plānos.

Pašas ērģeles ar 33 reģistriem 1707. gadā izgatavoja Liepājas ērģelbūvētājs Korneliuss Rēneuss. 1847. gadā cits Liepājas ērģelbūvētājs Kārlis Hermanis ērģeles papildināja ar vēl 10 reģistriem, bet 1873. gadā senais instruments tika aizstāts ar jaunu. Tiesa, neviena no pārbūvēm neskāra prospektu, kas izmēru un mākslinieciskās piesātinātības ziņā neatpalika no altāra. Stabuļu vertikālie ritmi piešķīra prospektam stabilas, organizētas formas, savukārt, daudzas muzicējošās ērģeļu figūras vērtā to līdzīgu fantastiskai, apdzīvotai celtni. Starp ērģeļu figūrām, kas ar taurēm, lautām, timpāniem un stabulēm rokās simbolizēja ērģeļu kā dievišķa mūzikas instrumenta ideju, atsevišķas figūras, pielietojot vienkāršus mehāniskus pievadus, bija veidotas kustīgas. Par to, kādu iespaidu uz sava laika dievlūdžējiem atstāja šī asprātīgā ietaise, vēsta vairākas teikas.

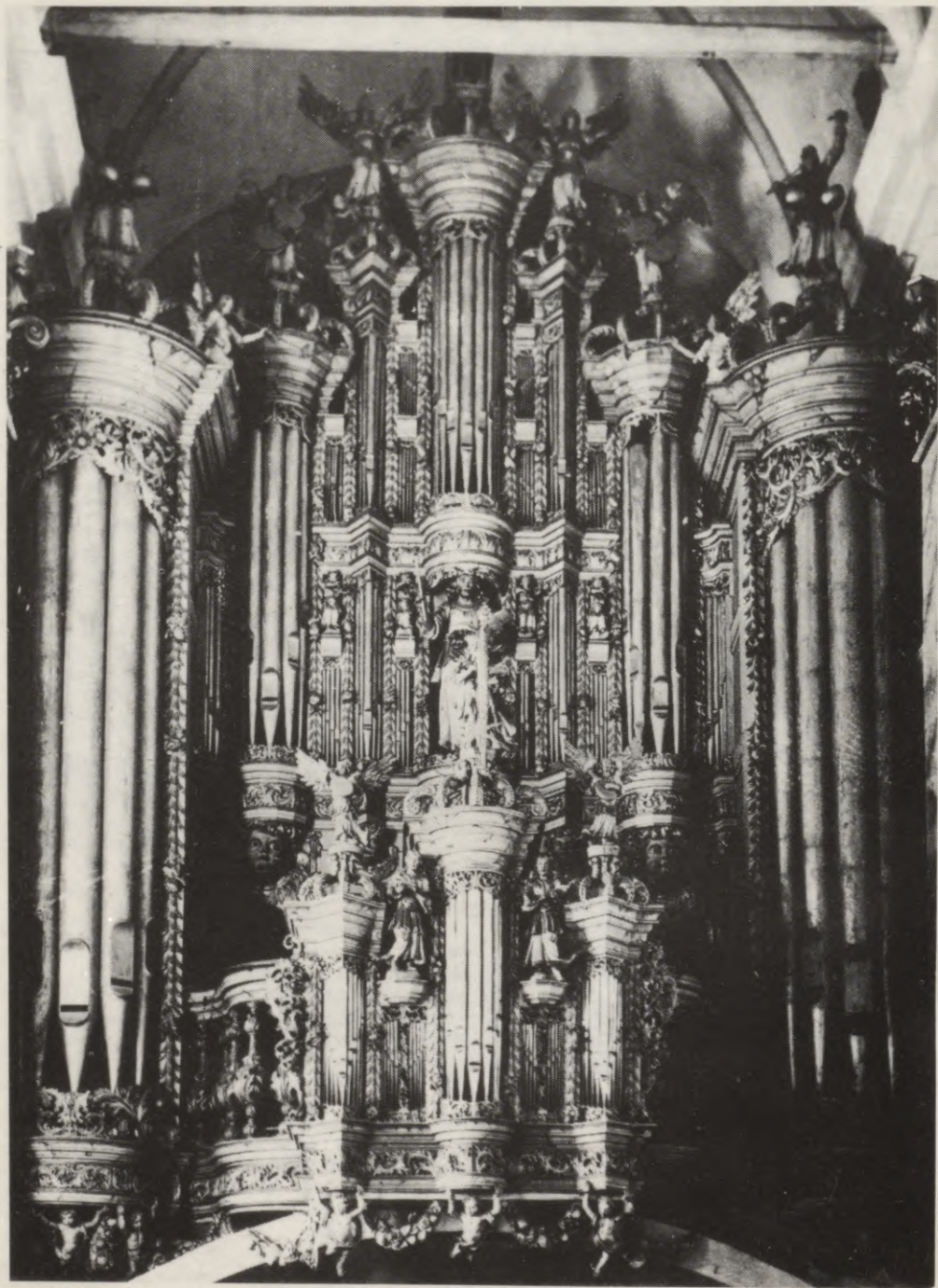
Viena no teikām stāsta, ka ērģeles taisījis kāds vietējais jauneklis, kuram par šo darbu apsolīta brīvība un muižas īpašnieka audzumeitas Marijas roka. Kad darbs bijis galā, jauneklim izdūruši acis, lai viņš nespētu uztaisīt citas — pārākas ērģeles. Tā aklais meistars lūdzis atļauju nospēlēt iesvētīšanas dievkalpojumu. Brīnumaino ērģeļu satriekti, dievlūdžēji metušies ceļos un saukuši: «Ak, svētā Lestene!» [Šis izteiciens saglabājies līdz mūsu dienām.] Pēc dievkalpojuma jauneklis ērģelēm kaut ko padarījis — tās vairs nav darbojušās un neviens nav mācējis tās arī salabot.

Citā variantā šī pati teika vēsta, ka abi jaunieši gan laimīgi saderināti, taču laulāšanas brīdī baznīcā ienācis kāds mēra slimnieks. Visi klātesošie aplīpuši ar jauno sērgu un drīz vien miruši. Šī teika sasaucas ar vēsturisko patiesību, jo Lestenes iekārta patiešām bija Sēfrensa Jaunākā pēdējais darbs. Viņš mira 1710. gada Lielajā Mērī.

Iespējams, ka tieši Sēfrensa nāve kļuva par iemeslu tam, ka netika pabeigta jau uzsāktā iekārtas krāsošana un tā gandrīz pusgadsimtu nostāvēja puskrāsota. Gaiši pelēko krāsojumu ar zili un zaļi «marmorētām» kolonnām un bagātīgo zeltījumu iekārta ieguva tikai 1754. gadā.

Ērģeļu prospekts

Ergeles pirms postījumiem

Ar kanceli kompozicionāli bija saistīts arī biktssols. Šādi protestantiskā tipa biktssoli Latvijā 17., 18. gs. bija plaši izplatīti un vēl tagad saglabājušies virknē Kurzemes baznīcu — Apriķu, Vecpils, Kandavas, — taču Lestenes

biktssols izcēlās to vidū ar uzbūves skaidrību un kokgriezumu daudzveidību. Kopējā ieeja biktssolā un kancelē bija veidota grezna portāla veidā, kura apdarē bez Sēfrensam raksturīgā ornamenta bija izmantots arī tāds rets motīvs kā vāzēs izkārtotu ziedu buķete.

Karla Fridriha fon Firksa
epitāfija (18. gs. b.)

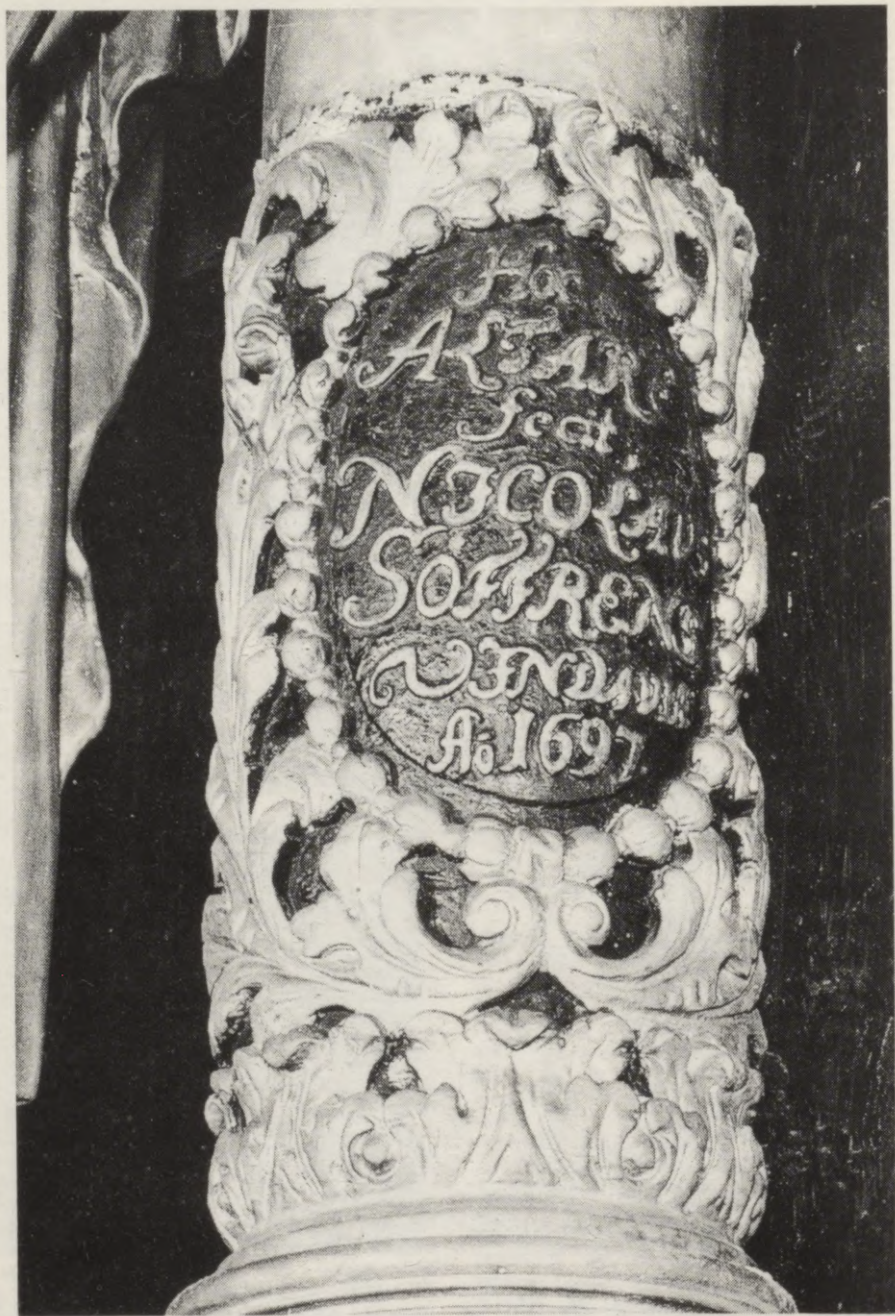

No kādreizējā baznīcas inventāra atzīmējami Jelgavas sudrabkāja Mihaela Rēla 1710. gadā kaltais vīna kauss ar patēnu, divi ar zeltu un sudrabu izšūti samta upura maki [viens — 1703] Jelgavas meistara J. H. Glandorfa kaltais upurmaks ar Firksu un Bēru ģērboņiem [18. gs. vidus] un 19. gs. vidū darināta sudraba kristāmbļoda. No lielākajiem baznīcas priekšmetiem minamas vēl divas provinciālas rokoko formās grieztas epitāfijas. [Karlam un Ferdinandam Firksiem, 18. gs. b.], bēru karogs ar gleznotu Ferdinanda fon. Firksa portretu [1794. g.], četri ar ādu tapsēti atzveltņes krēsli [17. gs.!] un divas melni krāsotas līķu nestuves no baznīcas celšanas laika. Īpaši jāatzīmē pie kanceles piestiprinātais smilšu pulkstenis ar četriem laika rādītājiem.

No vairāk kā desmit mācītajiem, kas kalpojuši Lestēnē baznīcas pastāvēšanas laikā, nevar neminēt Karlu Frīdrihu Vatsonu [1777—1826], kas darbojas te no 1805. līdz 1820. gadam. Viņš pazīstams kā nozīmīgs Latvijas kultūrvēstures pētnieks un viens no pirmajiem

latviešu laikraksta «Latviešu Avīzes» dibinātājiem.

Par traģisku pagrieziena brīdi baznīcas vēsturē kļuva 1945. gads, kad izdega dievnama tornis un artilērijas apšaudē ievērojami tika bojātas pārējās celtnes daļas. Kaut arī tūlīt pēc kara tika salabots jumts un novērsta celtnes tālākā bojāšanās, baznīcas stāvoklis arvien pasliktinājās. 1961. gadā Lestenes draudzei aizliedza turpmāk noturēt dievkalpojumu. Pamestajā ceļņā sākās nesodīta iekārtas demolēšana un izvazāšana. Bez pēdām pazuda arī slavenā viesu grāmata, kurā trīsdesmitajos gados savu sajūsmu bija apliecinājuši gan Latvijai, gan ārvalstu izcili valsts un kultūras darbinieki. 1963. gadā nodega baznīcas jumts un ēkas stāvoklis kļuva kritisks. Tajā tika iebūvēta kalte un klēts. Neatgriezeniski saposītā iekārta, savukārt tika demontēta un pārvesta uz Tukuma, vēlāk Rundāles pils-muzeju. Baznīca kā vienots kultūrvēstures un mākslas ansamblis beidza pastāvēt.

N. Sēfrensa signatūra

Liepājas Annas baznīcas altāra kolonna ar N. Sēfrensa Jaunākā
parakstu (signatūru)

Kopš 1982. gada maija Lestenes iekārtas atliekas skatāmas Rundāles pils muzejā iekārtotajā ekspozīcijā «Ventspils koktēlnieki». Diemžēl izstāde spēj sniegt tikai nosacītu priekšstatu par šī brīnišķīgā mākslas darba patieso vērienu un kvalitāti.

**GARĪGĀS ATJAUNOTNES
APSTĀKĻOS SĀKOTNĒJĀ SPOŽUMĀ JĀAT-
DZIMST ARĪ LESTENES BAZNĪCAI —
VIENAM NO LATVIJAS IZCILĀKAJIEM
DIEVNAMIEM.**

Kontroleksemplārs

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307095258

ZIEDOJUM
LESTENES
BAZNĪCAS
ATJAUNOŠANAI

© Latvijas Kultūras fonds

Par izdevumu atbild I. RUMBENA, autors D. BRUGIS,
fotoreprodukcijas I. LŪSIS, mākslinieks D. BREIKŠS

Nodots salikšanai 02. 02. 89. Parakstīts iespiešanai 24. 04. 89. JT 01014. Formāts 61x45/16. 1,16 uzsk. iespiedl. Ofseta papīrs un tehnika. 4600 eks. Pas. Nr. 1578. Cena 3 rbļ. (300 eks. bezmaksas).

Iespiests Latvijas PSR Valsts kultūras komitejas Latvijas izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības ražošanas apvienības Talsu tipogrāfijā, 229550, Talsos, Jaunā ielā 17.

